

EKONOMİK GELİŞMELER

KALKINMA BAKANLIĞI

Aralık 2017

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
TABLOLAR	ii
ŞEKİLLER	ii
I. GSYH, SANAYİ ÜRETİMİ VE TALEP UNSURLARINDAKİ GELİŞMELER.....	1
1. GSYH ve Sektörel Büyüme Hızları	1
2. Harcama Yöntemiyle GSYH:	1
3. İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler	2
4. Üretim ve Talebe İlişkin Son Gelişmeler	2
a. Aylık Sanayi Üretimi ve Kapasite Kullanım Oranları.....	2
b. Yurtiçi Talebe İlişkin Göstergelerdeki Gelişmeler	4
II. ÖDEMELER DENGESİ	5
1. Cari işlemler Dengesi.....	5
a. Hizmetler Dengesi	7
b. Birincil Gelir Dengesi	7
c. İkincil Gelir Dengesi	7
2. Sermaye Hareketleri Dengesi ve Uluslararası Rezervler	8
III. MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ	10
IV. FİYAT GELİŞMELERİ VE PARA POLİTİKASI	14
V. MALİ PİYASALARDAKİ GELİŞMELER.....	16

TABLolar

Tablo 1: GSYH Sektörel Büyüme Hızları (NACE 2).....	1
Tablo 2: Talep Unsurlarında Gelişmeler.....	1
Tablo 3: İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler	2
Tablo 4: Aylık Sanayi Üretim Endeksi	3
Tablo 5: Aylık Kapasite Kullanım Oranı	4
Tablo 6: Yurtiçi Talebe İlişkin Göstergeler	4
Tablo 7: Dış Ticaret Dengesindeki Gelişmeler	5
Tablo 8: Sektörel İhracat.....	6
Tablo 9: Ülke Gruplarına Göre İhracat.....	6
Tablo 10: İhracatçı Birlikleri Kayıtlarına Göre İhracat	6
Tablo 11: Geniş Ekonomik Gruplara Göre İthalat.....	7
Tablo 12: Cari İşlemler Dengesi	7
Tablo 13: Sermaye Hareketleri	9
Tablo 14: Merkezi Yönetim Bütçe Büyüklükleri.....	10
Tablo 15: Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri	11
Tablo 16: Merkezi Yönetim Bütçe Harcamaları	12
Tablo 17: Merkezi Yönetim Borç Stoku.....	13
Tablo 18: Alt Gruplara Göre TÜFE Yüzde Değişim Oranları	14
Tablo 19: Temmuz Ayı İtibarıyla Özel Kapsamlı TÜFE Göstergelerinin Gelişimi	15
Tablo 20: Bankacılık Sektörü Kredi ve Mevduatları (Bankalar Hariç)	16
Tablo 21: TL Kredi ve Mevduatlara Uygulanan Ağırlıklı Ortalama Faiz Oranları	17
Tablo 22: Yurtiçi Yerleşiklerin Portföy Yatırım Stoku (Bankalar dahil).....	17
Tablo 23: Yurtdışı Yerleşiklerin Portföy Yatırım Stoku	18
Tablo 24: Hanehalkı Finansal Varlık ve Yükümlülükleri	19
Tablo 25: BİST 100 Endeksinin Getirisi	20

ŞEKİLLER

Şekil 1: Mevsim ve Takvim Etkisinden Arındırılmış Üretim Endeksleri (2010=100).....	3
Şekil 2: Reel Kur Endeksi (TÜFE Bazlı, 2003:100).....	9
Şekil 3: BİST 100 Endeksi	20
Şekil 4: Borsa Günlük Getirilerinin Standart Sapması	21
Şekil 5: Opsiyonların İma Ettiği Kur Oynaklığı (1 Ay Vadeli)	21
Şekil 6: Opsiyonların İma Ettiği Kur Oynaklığı (1 Yıl Vadeli)	21
Şekil 7: İki Yıllık Devlet Tahvili Faizleri	22

I. GSYH, SANAYİ ÜRETİMİ VE TALEP UNSURLARINDAKİ GELİŞMELER

1. GSYH ve Sektörel Büyüme Hızları

2017 yılının ikinci çeyreğinde Gayri Safi Yurtiçi Hasıla büyümesi 2016 yılının ikinci çeyreğindeki yüksek baz etkisine rağmen beklentilerin oldukça üzerinde gelerek yüzde 5,1 oranında gerçekleşmiştir. TÜİK verilerine göre, ikinci çeyrekte katma değer sanayide yüzde 6,3, hizmetler sektöründe (inşaat dahil) yüzde 5 oranında artış kaydetmiştir. Katma değer tarımda yüzde 4,7 (katkısı 0,2 puan), inşaat sektöründe yüzde 6,8 (katkısı 0,5 puan) ve ticaret, ulaştırma ve konaklama sektöründe yüzde 5,7 (katkısı 1,3 puan) olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 1: GSYH Sektörel Büyüme Hızları (NACE 2)

	2015	(Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre Yüzde Değişme)					2017	
	Yıllık	I.Ç.	II.Ç.	III.Ç.	IV.Ç.	Yıllık	I.Ç.	II.Ç.
Tarım	9,4	-3,4	-3,4	-3,5	0,4	-2,6	1,7	4,7
Sanayi	5,1	8,1	4,7	-1,8	5,9	4,2	6,7	6,3
İmalat	5,9	7,8	4,8	-3,1	5,7	3,8	5,9	6,0
Hizmetler	5,4	4,2	5,7	-0,4	4,0	3,4	5,7	5,0
İnşaat	4,9	2,5	12,8	2,8	3,2	5,4	6,0	6,8
Ticaret, ulaştırma	6,6	2,6	1,0	-6,3	3,7	0,2	6,3	5,7
Bilgi, İletişim	3,8	4,7	7,2	3,0	8,2	5,9	9,3	10,1
Finans ve Sigorta	8,4	9,4	13,3	0,8	12,2	8,8	9,9	9,4
Gayrimenkul Faal.	2,4	4,2	4,6	2,8	2,8	3,6	1,7	1,7
Mesleki, Bilimsel Faal.	15,4	6,8	11,7	1,1	2,3	5,2	7,1	5,5
Kamu Yönetimi, eğitim, insan sağlığı ve sosyal hiz.	2,0	5,9	6,2	5,7	3,9	5,4	2,6	1,9
Vergi-Sübvansiyon	9,6	4,2	4,6	1,5	4,8	3,8	0,7	3,0
GSYH	6,1	4,8	4,9	-0,8	4,2	3,2	5,2	5,1

2. Harcama Yöntemiyle GSYH:

Toplam tüketim harcamaları 2017 yılının ikinci çeyreğinde yüzde 1,7 oranında artış kaydederken, özel tüketim harcamaları ise yüzde 3,2 oranında artmış, kamu tüketim harcamaları ise yüzde 4,3 oranında gerilemiştir. Bu dönemde, toplam sabit sermaye yatırım harcamaları reel olarak yüzde 9,5 oranında yükselirken, toplam nihai yurtiçi talep (stok hariç) ise yüzde 3,9 oranında artmıştır. 2017 yılının ikinci çeyreğinde reel mal ve hizmet ihracatı yüzde 10,5 oranında artarken, mal ve hizmet ithalatı reel olarak ise yüzde 2,3 oranında artmıştır. Böylece, ilgili dönemde net mal ve hizmet ihracatının büyümeye katkısı pozitif 1,7 puan olmuştur.

2017 yılının ikinci çeyreğinde gerçekleşen yüzde 5,1 oranındaki büyümeye en büyük katkıyı 2,9 puan ile toplam sabit sermaye yatırımları yaparken, özel tüketim harcamaları 1,9 puan katkı yapmıştır. Kamu tüketiminin katkısı ise bu dönemde negatif 1,3 puan olmuştur.

Tablo 2: Talep Unsurlarında Gelişmeler

(Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre Yüzde Değişme)

	2016					2017	
	I.Ç.	II.Ç.	III.Ç.	IV.Ç.	Yıllık	I.Ç.	II.Ç.
Toplam Tüketim	4,1	6,9	1,4	6,3	4,7	4,7	1,7
Kamu	12,4	15,0	5,8	6,1	9,5	9,7	-4,3
Özel	2,5	5,2	0,5	6,3	3,7	3,6	3,2
Sabit Sermaye Yatırımı	6,2	2,0	0,3	1,2	2,2	3,0	9,5
Top. Nihai Yurt İçi Talep	4,7	5,5	1,1	4,8	4,0	4,2	3,9
Net Mal ve Hiz. İhracatı⁽¹⁾	-0,3	-2,1	-2,5	-0,1	-1,3	2,3	1,7
Mal ve Hizmet İhracatı	1,9	-1,7	-9,4	2,5	-1,9	10,9	10,5
Mal ve Hizmet İthalatı	2,8	7,1	2,1	2,9	3,7	0,7	2,3
GSYH	4,8	4,9	-0,8	4,2	3,2	5,2	5,1

(1) Büyümeye Katkı

3. İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler

TÜİK verilerine göre, işsiz sayısı 2017 yılı Ağustos döneminde geçen yılın aynı dönemine göre 89 bin kişi azalarak 3 milyon 404 bin kişi olmuştur. İşsizlik oranı 0,7 puanlık azalış ile yüzde 10,6 seviyesinde gerçekleşmiştir. Aynı dönemde; tarım dışı işsizlik oranı 0,9 puanlık azalış ile yüzde 12,8 olarak tahmin edilmiştir. Genç nüfusta (15-24 yaş) işsizlik oranı 0,7 puanlık artış ile yüzde 20,6 olurken, 15-64 yaş grubunda bu oran 0,7 puanlık azalış ile yüzde 10,8 olarak gerçekleşmiştir.

Bu dönemde, tarım sektöründe çalışan sayısı 193 bin, tarım dışı sektörlerde çalışan sayısı 1 milyon 163 bin kişi artmıştır. İstihdam edilenlerin yüzde 20,7'si tarım, yüzde 18,9'u sanayi, yüzde 7,9'u inşaat, yüzde 52,6'sı ise hizmetler sektöründe yer almıştır. Önceki yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında tarım sektörünün istihdam edilenler içindeki payı 0,3 puan, sanayi sektörünün payı 0,2 puan azalırken, inşaat sektörünün payı 0,5 puan artmıştır, hizmet sektörünün payı ise değişim göstermemiştir.

Tablo 3: İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler

	2015	2016					2017		
	Yıllık	I	II	III	IV	Yıllık	I	II	III
Nüfus (15-64)	57.854	58.433	58.621	58.835	59.069	58.720	59.567	59.781	60.002
İ.K.O. (%)	51,3	50,8	52,5	52,6	52,1	52,0	51,8	53,0	53,7
İşgücü	29.678	29.680	30.763	30.967	30.781	30.535	30.855	31.713	32.233
İstihdam	26.621	26.456	27.867	27.473	27.067	27.205	26.956	28.488	28.828
İşsiz	3.057	3.224	2.895	3.493	3.715	3.330	3.900	3.225	3.404
İşsizlik Oranı (%)	10,3	10,9	9,4	11,3	12,1	10,9	12,6	10,2	10,6
Tarım Dışı İ. O. (%)	12,4	12,7	11,3	13,7	14,3	13,0	14,8	12,2	12,8
Tarım	5.483	4.876	5.540	5.760	5.053	5.305	5.036	5.577	5.953
Sanayi	5.332	5.276	5.386	5.224	5.316	5.296	5.251	5.386	5.437
Hizmetler(*)	15.805	16.304	16.941	16.489	16.697	16.604	16.669	17.525	17.439

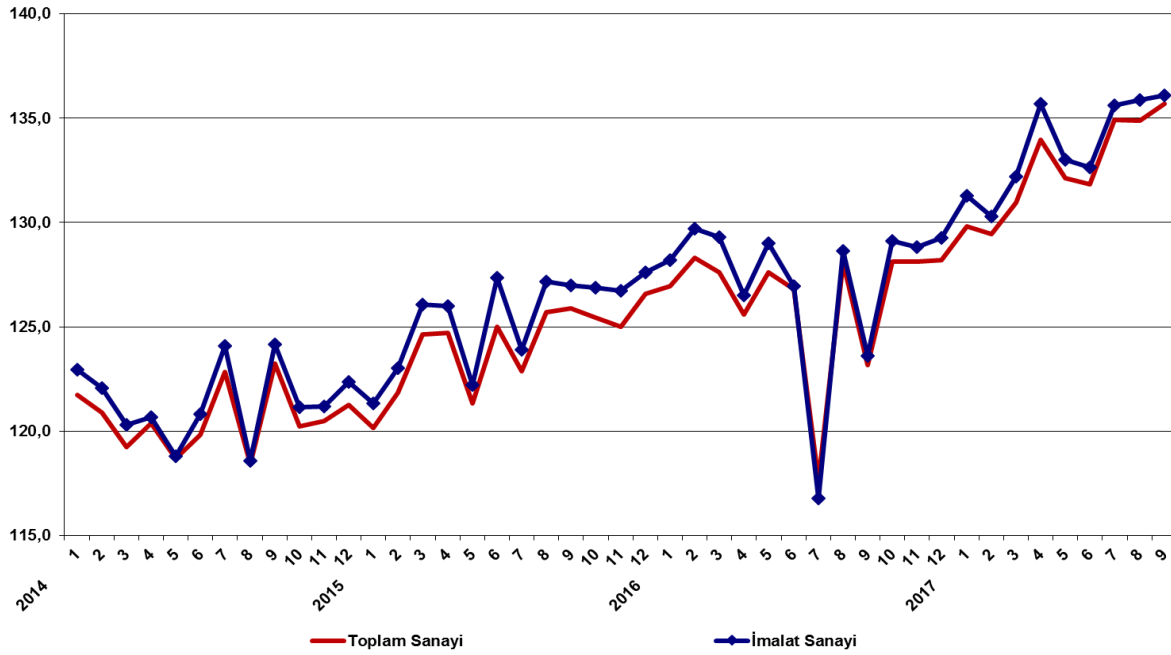
Kaynak: TÜİK, (*) İnşaat dahildir.

4. Üretim ve Talebe İlişkin Son Gelişmeler**a. Aylık Sanayi Üretimi ve Kapasite Kullanım Oranları**

Aylık verilere göre sanayi üretimi, 2017 yılının Eylül ayında bir önceki yılın aynı ayına yüzde 6 oranında artış kaydetmiştir. Takvim etkisinden arındırılmış sanayi üretim endeksi yüzde 10,4 oranında

artarken, mevsimsel düzeltilmiş ve takvim etkilerinden arındırılmış sanayi üretim endeksinde ise Eylül ayında bir önceki aya göre yüzde 0,2 oranında artış kaydedilmiştir.

Şekil 1: Mevsim ve Takvim Etkisinden Arındırılmış Üretim Endeksleri (2010=100)

2017 yılı Eylül ayında, bir önceki yılın aynı ayına göre üretimde artış imalat, maden ve enerji sektörlerinde sırasıyla yüzde 6,4, yüzde 1,4 ve yüzde 4,8 oranlarında gerçekleşmiştir.

Tablo 4: Aylık Sanayi Üretim Endeksi

	Yıllık		2016				2017								
	2015	2016	Eyl.	Eki.	Kas.	Ara.	Oca.	Şub.	Mar.	Nis.	May.	Haz.	Tem.	Ağu.	Eyl.
Toplam Sanayi	3,2	1,9	-4,1	0,3	4,7	1,3	4,2	-1,7	2,5	6,0	4,1	4,2	-1,7	2,5	6,0
Madencilik	-4,7	1,0	2,5	-0,3	1,8	-7,4	-13,5	-15,1	-3,5	1,4	5,1	-13,5	-15,1	-3,5	1,4
İmalat Sanayii	3,6	1,4	-5,0	-0,5	4,3	1,2	4,8	-2,3	2,2	6,4	3,8	4,8	-2,3	2,2	6,4
Gıda	0,4	2,1	-4,2	4,2	5,2	4,6	11,6	0,0	0,7	-1,6	2,1	11,6	0,0	0,7	-1,6
Tekstil	-3,7	1,0	-7,1	-4,7	1,5	-4,8	-0,9	-4,4	0,9	0,9	2,0	-0,9	-4,4	0,9	0,9
Giyim	3,5	2,5	-7,0	-11,1	-7,9	-4,2	-7,9	-13,5	-8,0	-7,2	-4,6	-7,9	-13,5	-8,0	-7,2
Petrol	31,6	2,7	2,0	2,1	5,0	-2,3	8,8	7,7	15,5	19,4	18,8	8,8	7,7	15,5	19,4
Kimya	3,6	3,8	-0,1	6,3	5,9	1,2	5,1	-5,6	1,2	2,4	-2,4	5,1	-5,6	1,2	2,4
Taş-Toprak	-1,6	0,4	-4,5	6,7	2,3	-11,8	-2,5	-5,0	1,0	2,1	4,8	-2,5	-5,0	1,0	2,1
Ana Metal	-0,3	0,4	3,6	0,3	-1,5	-4,6	-0,2	-4,4	2,9	2,6	4,4	-0,2	-4,4	2,9	2,6
Fabrika. Metal	2,3	-4,3	-15,2	-6,5	0,0	-13,4	4,6	-5,6	4,9	1,9	2,9	4,6	-5,6	4,9	1,9
Bys. Mak ve Teç.	-1,8	0,8	0,3	-0,8	2,8	0,2	-2,4	-0,3	3,8	1,0	9,6	-2,4	-0,3	3,8	1,0
Taşıt Araçları	15,0	4,0	-2,2	4,9	15,6	16,0	31,7	11,0	15,4	19,2	15,5	31,7	11,0	15,4	19,2
Enerji	3,7	5,3	-0,9	6,0	8,3	4,8	7,2	8,2	7,7	4,8	6,0	7,2	8,2	7,7	4,8

Kaynak: TÜİK

2017 yılı Kasım ayı toplam imalat sanayii kapasite kullanım oranı, 2016 yılının aynı ayına göre 1,9 puan artarak yüzde 79,9 oranında gerçekleşmiştir. Bir önceki aya göre ise kapasite kullanım oranı Kasım ayında 0,2 puan artmıştır.

Tablo 5: Aylık Kapasite Kullanım Oranı

(Yüzde)

	Yıllık		2016		2017										
	2015	2016	Kas.	Ara.	Oca.	Şub.	Mar.	Nis.	May.	Haz.	Tem.	Ağu.	Eyl.	Eki.	Kas.
İmalat Sanayii	76,8	77,4	78,0	78,1	77,0	76,8	76,7	78,4	78,8	79,0	78,7	78,8	79,0	79,7	79,9
Gıda Ürünleri	72,4	72,8	73,7	74,1	74,0	73,2	71,7	72,2	72,3	72,4	72,0	72,4	73,3	75,7	76,1
Giyim	78,7	78,5	78,4	78,6	77,2	77,2	77,4	79,9	79,0	78,7	80,1	79,3	81,1	80,8	80,2
Petrol Ürünleri	86,6	87,3	88,3	88,3	88,9	87,7	82,2	83,1	83,4	83,0	83,8	84,5	84,6	84,6	84,6
Kimya	78,7	76,0	72,9	74,0	74,6	76,3	78,8	80,3	81,6	80,5	78,3	78,5	80,5	79,8	82,0
Metal Olm.	77,0	78,0	79,8	79,6	75,8	73,3	74,8	76,8	77,5	80,3	79,1	80,7	81,0	80,8	80,4
Ana Metal	75,7	76,6	77,8	77,6	76,8	77,2	77,5	80,0	79,3	80,8	79,6	79,9	77,4	79,9	80,5
Motorlu Taşıtlar	79,8	83,9	85,4	86,6	86,2	84,6	85,0	87,4	87,7	87,1	87,1	85,4	85,6	86,2	87,0

Kaynak: TCMB

b. Yurtiçi Talebe İlişkin Göstergelerdeki Gelişmeler

2017 yılının Ocak-Ekim döneminde; beyaz eşya üretimi, yurtiçi satışı, ihracatı ve ithalatı bir önceki yılın aynı dönemine göre, sırasıyla, yüzde 11,1, 20,5, 6,3 ve yüzde 44,1 oranlarında artmıştır.

Otomobil üretimi; 2017 yılının Ocak-Ekim döneminde yüzde 27,4, otomobil ihracatı yüzde 33,8 oranında artmıştır.

Tablo 6: Yurtiçi Talebe İlişkin Göstergeler

	Yıllık Değişim		2016 (Adet)			2017 (Adet)									
	2015	2016	Eki.	Kas.	Ara.	Oca.	Şub.	Mar.	Nis.	May.	Haz.	Tem.	Ağu.	Eyl.	Eki.
Beyaz Eşya Yurtiçi Satışları*	5,7	5,4	619.093	658.610	560.884	538.420	699.455	860.956	833.508	749.514	748.914	784.715	860.665	863.048	590.228
Toplam Otomobil Üretimi	8,4	20,2	98.008	104.737	106.963	93.683	97.129	109.443	101.839	104.653	94.839	97.985	50.453	88.952	102.404
Toplam Otomobil Satışları	23,5	4,3	63.746	95.783	108.044	25.689	34.658	55.616	57.998	65.799	66.164	62.384	54.890	53.423	70.488
İthal Otomobil Satışları	25,1	5,1	48.571	70.738	75.065	16.896	23.880	39.467	40.512	45.134	44.241	43.473	40.434	37.790	50.676

* Buzdolabı, çamaşır makinesi, bulaşık makinesi ve fırından oluşan beyaz eşya kapsamına; 2010 yılı Ocak ayından itibaren derin dondurucu ve kurutma makinesi eklenmiştir.

2017 yılının Ocak-Ekim döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre; toplam otomobil satışları ve ithal otomobil satışları sırasıyla yüzde 1,1 ve yüzde 8,8 oranlarında gerilemiştir. Bununla birlikte, aynı dönemde yerli otomobil satışlarında yüzde 23 oranında artış gerçekleşmiştir.

II. ÖDEMELER DENGESİ

1. Cari işlemler Dengesi

2017 yılının Ocak-Eylül döneminde ödemeler dengesinde gösterildiği şekliyle, dış ticaret açığı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 31,7 oranında artarak 40,8 milyar dolar olmuştur. Aynı dönemde, birincil gelir dengesinde 7,8 milyar dolar açık kaydedilirken, hizmet dengesi fazlası yüzde 30,8 oranında artarak 15,8 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu kapsamda 2017 yılının Ocak-Eylül döneminde cari açık, bir önceki yılın aynı dönemine göre 6,6 milyar dolar artarak 31,1 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.

Tablo 7: Dış Ticaret Dengesindeki Gelişmeler

(Milyon Dolar)

	İhracat		Yüzde Değişme		İthalat		Yüzde Değişme		Dış Ticaret Dengesi	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017
Ocak	9.546	11.251	-22,4	17,9	13.453	15.592	-19,2	15,9	-3.907	-4.341
Şubat	12.366	12.093	1,1	-2,2	15.578	15.826	-8,0	1,6	-3.212	-3.733
Mart	12.758	14.475	1,9	13,5	17.766	19.018	-5,1	7,0	-5.009	-4.543
Nisan	11.950	12.864	-10,5	7,6	16.188	17.788	-11,9	9,9	-4.237	-4.924
Mayıs	12.099	13.587	9,2	12,3	17.197	20.923	-3,8	21,7	-5.098	-7.336
Haziran	12.864	13.133	7,7	2,1	19.476	19.177	7,0	-1,5	-6.612	-6.044
Temmuz	9.850	12.621	-11,5	28,1	14.695	21.492	-19,4	46,3	-4.845	-8.871
Ağustos	11.831	13.261	7,3	12,1	16.614	19.162	4,0	15,3	-4.783	-5.901
Eylül	10.902	11.848	-5,9	8,7	15.298	19.982	-0,7	30,6	-4.396	-8.135
Ekim	12.796		-3,4		17.009		0,5		-4.212	
Kasım	12.787		9,5		16.935		6,0		-4.148	
Aralık	12.781		8,8		18.410		2,3		-5.630	
Toplam	142.530		-0,9		198.618		-4,2		-56.089	

Kaynak: TÜİK

TÜİK verilerine göre 2017 yılının Ocak-Eylül döneminde, geçen yılın aynı dönemine göre, ihracat yüzde 10,5 oranında artarken, ithalat yüzde 15,5 oranında artmış ve sırasıyla 115,1 milyar dolar ve 169 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmeler çerçevesinde, 2016 yılının Eylül ayında yüzde 71,3 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı 2017 yılının aynı ayında yüzde 59,3 olarak gerçekleşmiştir.

2017 yılının Ocak-Eylül döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre madencilik ürünleri ihracatı yüzde 36,4, imalat sanayii ürünleri ihracatı yüzde 10,4 oranında artarken; tarım ve ormancılık ürünleri ihracatı ise yüzde 2 oranında azalmıştır.

Ülke grupları itibarıyla ihracata bakıldığında; 2017 yılının Ocak-Eylül döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre AB ülkelerine yapılan ihracat yüzde 6 oranında artarken, Serbest Bölgeler ihracatı ise yüzde 7,8 oranında artmıştır. 2017 yılının ilk on ayında AB ülkelerinin toplam ihracat içindeki payı yüzde 46,5, AB dışı ülkelerin payı ise yüzde 53,5 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemler itibarıyla OECD ülkelerinin toplam ihracat içindeki payı yüzde 52,1 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılının Ocak-Eylül döneminde en fazla ihracat yapılan ülkeler sırasıyla Almanya, Irak ve İngiltere olmuştur.

Tablo 8: Sektörel İhracat

(Milyon Dolar)

	Yıllık		Yüzde Değişme	Ocak-Eylül		Yüzde Değişme
	2015	2016		2016	2017	
Toplam	143.839	142.530	-0,9	104.166	115.132	10,5
Tarım ve Ormancılık	5.757	5.397	-6,2	3.501	3.430	-2,0
Madencilik	2.799	2.677	-4,4	1.900	2.591	36,4
İmalat	134.390	133.596	-0,6	98.157	108.345	10,4

Kaynak: TÜİK

Tablo 9: Ülke Gruplarına Göre İhracat

(Milyon Dolar)

	Yıllık		Yüzde Değişme	Ocak-Eylül		Yüzde Değişme
	2015	2016		2016	2017	
AB Ülkeleri	63.999	68.344	6,8	50.527	53.583	6,0
Türkiye Serbest Bölgeleri	1.907	1.822	-4,5	1.345	1.445	1,3
Diğer Ülkeler	77.934	72.364	-7,1	52.295	60.099	14,9
Ülke Grupları						
OECD Ülkeleri	75.368	77.420	2,2	52.522	59.968	4,3
EFTA Ülkeleri	6.202	3.267	-47,3	2.773	1.212	-56,3
Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	14.590	13.078	-10,4	9.463	11.030	16,7
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	9.567	9.603	0,4	7.274	5.910	-18,8
Bağımsız Devletler Topluluğu	10.569	7.750	-26,7	5.228	6.460	16,8
Türk Cumhuriyetleri	5.290	3.992	-24,5	2.992	3.120	4,3
İslam İşbirliği Teşkilatı	42.738	41.232	-3,5	29.547	34.179	15,7
Toplam	143.839	142.545	-0,9	104.166	115.132	10,5

Kaynak: TÜİK

İhracatçı Birliklerinin (TİM) kayıtlarına göre 2017 yılının Ekim ayında ihracat bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 15,6 oranında artarak 13,5 milyar dolar olmuştur.

Tablo 10: İhracatçı Birlikleri Kayıtlarına Göre İhracat

(Milyon Dolar)

	Ekim		Yüzde Değişme	Ocak-Ekim		Yüzde Değişme
	2016	2017		2016	2017	
Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	570	578	1,4	5.143	5.244	2,0
Tekstil ve Hammaddeleri	691	738	6,7	6.528	6.682	2,4
Kimyevi Maddeler	1.229	1.468	19,4	11.493	13.285	15,6
Hazır Giyim Konfeksiyon	1.425	1.538	7,9	14.307	14.180	-0,9
Otomotiv Endüstrisi	2.211	2.632	19,1	19.288	23.401	21,3
Elektrik – Elektronik	896	1.023	14,2	8.130	8.404	3,4
Makine ve Aksamları	442	543	23,0	4.354	4.900	12,5
Demir ve Demir Dışı Metaller	508	625	23,1	4.937	5.542	12,2
Çelik	758	1.034	36,4	7.410	9.239	24,7
Çimento ve Toprak Ürünleri	207	231	11,6	2.237	2.234	-0,1
TOPLAM	11.701	13.528	15,6	107.344	120.204	12,0

Kaynak: TİM

2017 yılının Ocak-Eylül döneminde ithalat geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 15,5 oranında artarak 169 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Aynı dönemde, yatırım malları ve tüketim malları ithalatı sırasıyla yüzde 13,3 ve yüzde 1,4 oranında azalırken ara malları ithalatı yüzde 26,7 oranında artış kaydetmiştir.

Tablo 11: Geniş Ekonomik Gruplara Göre İthalat

(Milyon Dolar)

	Yıllık		Yüzde Değişme	Ocak-Eylül		Yüzde Değişme
	2015	2016		2016	2017	
Toplam İthalat	207.234	198.618	-4,2	146.265	168.961	15,5
Yatırım Malları	34.905	35.919	2,9	26.808	23.254	-13,3
Ara malları	143.317	134.315	-6,3	98.633	124.938	26,7
Tüketim Malları	28.587	27.947	-2,2	20.516	20.237	-1,4
Diğer	426	437	2,6	308	532	72,6

Kaynak: TÜİK

a. Hizmetler Dengesi

Net seyahat gelirleri, 2017 yılının Ocak-Eylül döneminde, geçen yılın aynı dönemine göre 3 milyar dolar artmış ve 13,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Hizmetler başlığının diğer önemli bir kalemi olan taşımacılık kalemi ise, söz konusu dönemde 159 milyon dolar seviyesinde artmış ve 4,1 milyar dolar tutarında net gelir sağlamıştır. İnşaat hizmetlerinden elde edilen döviz geliri ise 2017 yılının dokuz aylık döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre 50 milyon dolar azalmış ve 304 milyon dolar tutarında net gelir sağlamıştır. Bu gelişmeler sonucunda, 2017 yılının Ocak-Eylül döneminde net hizmetler dengesi kalemi fazlası, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 30,8 oranında artarak 15,8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

b. Birincil Gelir Dengesi

Birincil gelir dengesindeki net çıkış 2016 yılının Ocak-Eylül döneminde 6,8 milyar dolar iken, 2017 yılının aynı döneminde 7,8 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. 2017 yılının dokuz aylık döneminde doğrudan yatırım gideri olarak kar transferleri 2,4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Diğer yatırımların alt bileşenlerinden olan faiz giderleri ise 2017 yılının Ocak-Eylül döneminde 4,4 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.

c. İkincil Gelir Dengesi

2016 yılının Ocak-Eylül döneminde 1,2 milyar dolar olarak gerçekleşen ikincil gelir dengesi, 2017 yılının aynı döneminde 1,7 milyar dolar seviyesinde kaydedilmiştir.

Tablo 12: Cari İşlemler Dengesi

(Milyon Dolar)

	Yıllık		Ocak-Eylül	
	2015	2016	2016	2017
I. Dış Ticaret Dengesi	-48.114	-40.859	-30.945	-40.751
1.İhracat f.o.b.	143.839	142.530	104.166	115.133
2.İthalat c.i.f.	207.234	198.619	146.265	168.960
II. Hizmetler Dengesi (Net)	24.208	15.446	12.094	15.817
1.Taşımacılık	6.152	5.103	3.979	4.138
2.Seyahat	21.248	13.960	10.696	13.710
3.İnşaat Hizmetleri	375	512	354	304
4.Sigorta Hizmetleri	-423	-406	-279	-393
5.Finansal Hizmetler	-1.121	-934	-648	-512
6.Diğer Ticari Hizmetler	-1.513	-1.718	-1.271	-1.121
7.Resmi Hizmetler	-1.076	-1.172	-737	-499
8.Diğer Hizmetler	814	420	295	337
III. Birincil Gelir Dengesi	-9.642	-9.001	-6.816	-7.842
1. Ücret Ödemeleri	-407	-700	-497	-650
2. Yatırım Geliri	-9.235	-8.301	-6.319	-7.192
Doğrudan Yatırımlar	-3.318	-2.718	-2.164	-2.150
Portföy Yatırımları	-2.479	-2.092	-1.575	-2.406
Diğer Yatırımlar	-3.438	-3.491	-2.580	-2.636
Faiz Geliri	1.722	2.142	1.506	1.729
Faiz Gideri	5.160	5.633	4.086	4.365
Uzun Vade	4.155	4.678	3.353	3.459
Kısa Vade	1.005	955	733	906
IV. İkincil Gelir Dengesi	1.430	1.774	1.185	1.667
Cari İşlemler Dengesi	-32.118	-32.640	-24.482	-31.109

Kaynak: TCMB

2. Sermaye Hareketleri Dengesi ve Uluslararası Rezervler

Sermaye ve finans hesabında rezerv hariç net kayıtlı sermaye girişi 2017 yılının ilk dokuz ayında 31,6 milyar dolar tutarında gerçekleşmiştir. 2017 yılının Ocak-Eylül döneminde yurt dışında yerleşik kişilerin yurt içinde yaptıkları doğrudan yatırımlar bir önceki yılın aynı dönemine göre 521 milyon dolar seviyesinde artmış ve 5,1 milyar dolar olmuştur. Aynı dönemler itibarıyla, yurt içinde yerleşik kişilerin yurt dışında yaptıkları doğrudan yatırımlar 85 milyon dolar seviyesinde artarak 2,3 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu gelişmeler sonucunda doğrudan yatırımlarda gerçekleşen net sermaye girişi 2017 yılının Ocak-Eylül döneminde, geçen yılın aynı dönemine göre 1,3 milyar dolar seviyesinde azalmış ve 5,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Portföy yatırımlarından net sermaye girişi, 2017 ilk dokuz aylık dönemde 23,5 milyar dolar seviyesinde kaydedilmiştir. 2017 yılının Ocak-Eylül döneminde yurtdışında yerleşik kişiler borçlanma senedi piyasasında 7,5 milyar dolar tutarında DİBS alışı gerçekleştirmiştir.

Şekil 2: Reel Kur Endeksi (TÜFE Bazlı, 2003:100)

Kaynak: TCMB

Tablo 13: Sermaye Hareketleri

(Milyon Dolar)

	Yıllık		Ocak-Eylül	
	2015	2016	2016	2017
Sermaye ve Finans Hesapları	-21.962	-21.813	-20.916	-32.003
1. Doğrudan Yatırımlar	-12.455	-9.624	-6.787	-5.515
Net Varlık Edinimi	5.095	3.147	2.253	1.825
Net Yükümlülük Oluşumu	17.550	12.771	9.040	7.340
2. Portföy Yatırımları	15.719	-6.300	-8.809	-23.518
Net Varlık Edinimi	6.129	1.511	-546	-1.122
Net Yükümlülük Oluşumu	-9.590	7.811	8.263	22.396
-Hisse Senetleri	-2.395	823	738	2.963
-Borç Senetleri	-7.195	6.988	7.525	19.433
3. Diğer Yatırımlar	-13.374	-6.725	-10.987	-2.519
Net Varlık Edinimi	15.148	5.380	791	803
Net Yükümlülük Oluşumu	12.482	3.592	3.898	1.580
-Krediler	-12.832	-5.300	-5.348	1.662
-Bankalar	5.297	-3.282	-2.511	-2.160
-Genel Hükümet	-1.186	-925	-826	-996
-Diğer Sektörler	9.513	9.736	9.032	2.116
-Ticari Krediler	-2.946	-3.316	-2.539	-3.367
-Diğer Yükümlülükler	-262	103	7	-37
4. Rezerv Varlıklar	-11.831	813	5.644	-469
Net Hata Noksan	10.198	10.781	3.520	-930

Kaynak: TCMB

Diğer yatırımlar kaleminde, 2017 yılının ilk dokuz ayında 2,5 milyar dolar net giriş kaydedilmiştir. 2017 yılının ilk dokuz aylık döneminde, genel hükümet 996 milyon net kredi ödemesinde bulunurken, diğer sektörler 762 milyon dolar tutarında net geri kullanımında bulunmuştur. Aynı dönemde bankalar ise 2,1 milyar dolar seviyesinde net kredi kullanımında bulunmuştur.

2017 yılının ilk dokuz aylık döneminde rezervler 469 milyon dolar seviyesinde azalış kaydetmiştir. Aynı dönemde net hata ve noksan kaleminde 930 milyar dolar çıkış kaydedilmiştir.

TCMB reel kur endeksi, 2017 yılının Ekim ayında 87,96 seviyesinde gerçekleşmiştir. Söz konusu ayda reel kur endeksi, bir önceki aya göre yüzde 2,6 oranında değer kaybederken bir önceki yılın aynı ayına göre 10,5 oranında değer kaybetmiştir.

III. MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ

2017 yılı Ocak-Ekim merkezi yönetim bütçesi gelirleri 509,4 milyar TL, harcamaları 544,4 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Merkezi yönetim bütçesi gelirleri 2016 yılının aynı dönemine göre yüzde 13,8, harcamaları yüzde 18,4 oranında artış göstermiş; böylece 2016 yılı Ocak-Ekim döneminde 12,1 milyar TL açık veren merkezi yönetim bütçesi, 2017 yılının aynı döneminde 35 milyar TL açık vermiştir. 2016 yılı Ocak-Ekim döneminde 32,4 milyar TL olan faiz dışı fazla ise 2017 yılı aynı dönemde 15,2 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 14: Merkezi Yönetim Bütçe Büyüklükleri

Milyon TL	Ocak-Ekim		Değişim (%)	2017 Bütçe Tahmini	Gerç. Oranı (%)
	2016	2017			
Gelirler	447.850	509.442	13,8	598.274	85,2
Genel Bütçe Gelirleri	431.028	490.779	13,9	584.310	84,0
Vergi Gelirleri	365.035	430.909	18,0	511.085	84,3
Vergi Dışı Gelirler	50.804	46.728	-8,0	54.670	85,5
Sermaye Gelirleri	12.248	9.252	-24,5	15.405	60,1
Alınan Bağış ve Yardımlar	2.074	1.931	-6,9	1.489	129,7
Alacaklardan Tahsilat	868	1.960	125,8	1.660	118,0
Özel Bütçe Gelirleri	13.263	14.837	11,9	9.777	151,8
Düzenleyici ve Denet. Kurullar	3.559	3.825	7,5	4.187	91,4
Harcamalar	459.990	544.403	18,4	645.124	84,4
Faiz Dışı Harcamalar	415.407	494.281	19,0	587.624	84,1
Personel Giderleri	125.889	136.775	8,6	162.639	84,1
Sosyal Güv. Kur. Devlet Primi	20.566	22.538	9,6	27.138	83,0
Mal ve Hizmet Alımları	37.931	46.259	22,0	52.119	88,8
Cari Transferler	182.801	225.075	23,1	249.266	90,3
Sermaye Giderleri	34.387	44.475	29,3	66.243	67,1
Sermaye Transferleri	4.865	9.183	88,7	10.881	84,4
Borç Verme	8.968	9.976	11,2	12.917	77,2
Yedek Ödenek	0	0	0,0	6.421	0,0
Faiz Harcamaları	44.583	50.122	12,4	57.500	87,2
Bütçe Dengesi	-12.140	-34.961	188,0	-46.851	74,6
Faiz Dışı Denge	32.444	15.161	-53,3	10.649	142,4

Kaynak: Maliye Bakanlığı

2017 yılı Ocak-Ekim döneminde vergi gelirleri, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 18 oranında artış göstermiş ve 430,9 milyar TL olmuştur. Böylece 511,1 milyar TL olan bütçe vergi gelirleri tahmininin yüzde 84,3'ü bu dönemde kullanılmıştır. Faiz dışı harcamalar geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 19 artarken faiz harcamaları yüzde 12,4 oranında artmış; bütçe harcamaları ise 2017 yılı Ocak-Ekim döneminde 544,4 milyar TL olarak gerçekleşmiş ve başlangıç ödeneğinin yüzde 84,4'ü bu dönemde gerçekleşmiştir.

Tablo 15: Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri

Milyon TL	Ocak-Ekim		Değişim (%)	2017 Bütçe Hedefi	Gerç. Oranı (%)
	2016	2017			
Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri	447.850	509.442	13,8	598.274	85,2
Genel Bütçe Gelirleri	431.028	490.779	13,9	584.310	84,0
Vergi Gelirleri	365.036	430.910	18,0	511.085	84,3
Gelir, Kar ve Ser. Kaz. Üz. Al. Ver.	109.541	131.236	19,8	155.063	84,6
Gelir Vergisi	78.338	90.868	16,0	108.905	83,4
Kurumlar Vergisi	31.203	40.368	29,4	46.158	87,5
Mülkiyet Üzerinden Al. Ver.	9.568	10.645	11,3	11.950	89,1
Motorlu Taşıtlar Vergisi	9.188	10.127	10,2	11.298	89,6
Ver. Ve İnt. Vergisi	380	518	36,4	652	79,5
Dâhilde Alınan Mal ve Hizmet Ver.	153.288	172.330	12,4	212.280	81,2
Dâhilde Alınan KDV	42.841	46.018	7,4	57.072	80,6
ÖTV	96.457	111.424	15,5	136.355	81,7
Petrol ÖTV	45.775	52.546	14,8	65.623	80,1
Motorlu Taşıt ÖTV	13.868	16.608	19,8	19.774	84,0
Tütün ÖTV	26.482	30.314	14,5	36.597	82,8
Alkollü İçkiler ÖTV	6.414	7.996	24,7	8.688	92,0
Dayanıklı Tük. Malları ve Diğer ÖTV	3.598	3.603	0,1	5.289	68,1
BSMV	9.239	10.973	18,8	13.027	84,2
Özel İletişim Vergisi	4.017	3.122	-22,3	4.796	65,1
Şans Oyunları Vergisi	734	793	8,1	1.029	77,1
Uluslararası Tic. ve Mua. Alınan Ver.	67.560	88.285	30,7	96.765	91,2
İthalde Alınan KDV	59.998	77.981	30,0	83.716	93,1
Diğer	7.562	10.304	36,3	13.050	79,0
Diğer Vergiler	1	1	13,7	1	82,5
Harçlar	14.268	15.704	10,1	19.831	79,2
Damga Vergisi	10.810	12.708	17,6	15.194	83,6
Vergi Dışı Gelirler	50.802	46.727	-8,0	54.670	85,5
Sermaye Gelirleri	12.248	9.252	-24,5	15.405	60,1
Alınan Bağış ve Yardımlar	2.074	1.931	-6,9	1.489	129,7
Alacaklardan Tahsilât	868	1.960	125,8	1.660	118,0
Özel Bütçe Gelirleri	13.263	14.837	11,9	9.777	151,8
Düz. Ve Denet. Kurumların Gelirleri	3.559	3.825	7,5	4.187	91,4

Kaynak: Maliye Bakanlığı

2017 yılı Ocak-Ekim döneminde genel bütçe gelirleri, 2016 yılı aynı döneme göre yüzde 13,9 oranında artarak 490,8 milyar TL düzeyinde gerçekleşmiştir. Aynı dönemde, genel bütçe gelirleri içerisinde vergi gelirleri yüzde 18 oranında artarak 430,9 milyar TL olurken vergi dışı gelirler yüzde 8 oranında azalarak 46,7 milyar TL olmuştur. Özel bütçe gelirleri geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 11,9 oranında artarak 14,8 milyar TL, düzenleyici ve denetleyici kurum gelirleri de yüzde 7,5 oranında artarak 3,8 milyar TL olmuştur.

2017 yılı Ocak-Ekim döneminde gelir vergisi tahsilâtı, önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 16 oranında artarak 90,9 milyar TL olurken, kurumlar vergisi tahsilâtı 40,4 milyar TL düzeyinde gerçekleşmiştir. Böylece gelir, kar ve sermaye kazancı üzerinden alınan vergiler yüzde 19,8 oranında artarak 131,2 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

Dâhilde alınan mal ve hizmet vergileri tahsilâtı 2017 yılı Ocak-Ekim döneminde geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 12,4 oranında artarak 172,3 milyar TL olmuştur. Bu gelişmede; BSMV tahsilatında geçen yıla göre yüzde 18,8 oranında, ÖTV tahsilâtında yüzde 15,5 oranında, dâhilde alınan KDV tahsilâtında yüzde 7,4 oranında ve şans oyunları vergisi tahsilatında yüzde 8,1 oranında görülen artışlar etkili olmuştur.

2017 yılı Ocak-Ekim döneminde özel tüketim vergisi tahsilatında geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 15,5 oranında artış görülmüştür. Bu gelişmede; alkollü içkiler ÖTV tahsilatında görülen yüzde 24,7'lik artış, tütün mamullerinden elde edilen ÖTV tahsilatında ortaya çıkan yüzde 14,5'lik artış, petrol ürünlerinden alınan ÖTV'de görülen yüzde 14,8 oranında artış ile motorlu taşıt ÖTV'de ortaya çıkan yüzde 19,8'lik artış etkili olmuştur.

2017 yılı Ocak-Ekim döneminde uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergi tahsilatında, 2016 yılı aynı dönemine göre yüzde 30,7 oranında artış olmuştur. Bu kapsamda, ithalde alınan KDV tahsilatı yüzde 30, diğer vergiler ise yüzde 36,3 oranında artış göstermiştir. Harç gelirleri tahsilatı, 2016 yılı aynı dönemine göre yüzde 10,1 oranında artarak 15,7 milyar TL olurken, damga vergisi tahsilatı yüzde 17,6 oranında bir artış kaydederek 12,7 milyar TL olmuştur.

2017 yılı Ocak-Ekim döneminde merkezi yönetim bütçesi faiz dışı harcamaları bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 19 oranında artarak 494,3 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Faiz dışı harcamalar içerisinde personel giderleri, yüzde 8,6 oranında artarak 136,8 milyar TL, sosyal güvenlik kurumu devlet primi giderleri ise yüzde 9,6 oranında artarak 22,5 milyar TL olmuştur.

Mal ve hizmet alım giderleri, savunma ve güvenlik harcamalarında gerçekleşen yüzde 32,9 oranındaki artış ile diğer mal ve hizmet alımları kaleminde görülen yüzde 18,6 oranındaki artış sonrası geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 22 oranında artarak 46,3 milyar TL olmuştur. 2017 yılı Ocak-Ekim döneminde cari transferler, 2016 yılının aynı dönemine göre yüzde 23,1 oranında artarak 225,1 milyar TL olmuştur.

Tablo 16: Merkezi Yönetim Bütçe Harcamaları

Milyon TL	Ocak-Ekim		Değişim (%)	2017 Bütçe Baş. Ödeneği	Gerç. Oranı (%)
	2016	2017			
Merkezi Yönetim Bütçe Harcamaları	459.990	544.403	18,4	645.124	84,4
Faiz Dışı Harcamalar	415.407	494.281	19,0	587.624	84,1
Personel Giderleri	125.889	136.775	8,6	162.639	84,1
Sos. Gv. Kur. Devlet Primi	20.566	22.538	9,6	27.138	83,0
Mal ve Hizmet Alımları	37.931	46.259	22,0	52.119	88,8
Savunma-Güvenlik harcamaları	9.560	12.707	32,9	14.754	86,1
Sağlık Harcamaları	289	245	-15,3	514	47,7
Diğer	28.082	33.306	18,6	36.851	90,4
Cari Transferler	182.801	225.075	23,1	249.266	90,3
KİT Görev Zararları	2.242	2.681	19,6	2.958	90,7
Sos. Gv. Kuruluşları	92.611	118.130	27,6	120.809	97,8
Gelirden Ayrılan Paylar	50.100	58.193	16,2	70.036	83,1
Tarımsal Destekleme	9.992	10.546	5,5	12.838	82,1
Diğer	27.857	35.524	27,5	42.625	83,3
Sermaye Giderleri	34.387	44.475	29,3	66.243	67,1
Sermaye Transferleri	4.865	9.183	88,7	10.881	84,4
Borç Verme	8.968	9.976	11,2	12.917	77,2
Yurtiçi	8.350	9.727	16,5	11.786	82,5
Yurtdışı	618	250	-59,6	1.131	22,1
Yedek Ödenek	0	0		6.421	0,0
Faiz Harcamaları	44.583	50.122	12,4	57.500	87,2
İç Borç Faizi	32.488	35.025	7,8	40.197	87,1
Dış Borç Faizi	10.387	13.023	25,4	13.000	100,2
Diğer Faiz Gid. ve Türev Ürün Gid.	1.709	2.074	21,4	4.303	48,2

Kaynak: Maliye Bakanlığı

2017 yılı Ocak-Ekim döneminde sermaye giderleri 44,5 milyar TL olmuştur. Sermaye transferleri ise bu dönemde 9,2 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde merkezi yönetim bütçesi faiz harcamaları 2016 yılının aynı dönemine göre yüzde 12,4 oranında artarak 50,1 milyar TL olarak gerçekleşmiş, faiz harcamaları için ayrılan 57,5 milyar TL'lik bütçe ödeneğinin yüzde 87,2'si kullanılmıştır.

Tablo 17: Merkezi Yönetim Borç Stoku

Milyon TL	2016 (Aralık)	2017 (Ekim)	Değişme (%)
Merkezi Yönetim Brüt Borç Stoku	759.951	867.416	14,1
İç Borç Stoku	468.644	530.545	13,2
Devlet Tahvili	467.620	528.063	12,9
Hazine Bonosu	1.025	2.482	142,2
Dış Borç Stoku	291.306	336.871	15,6
Uluslararası tahvil	211.386	249.216	17,9
Kredi	79.920	87.655	9,7
Borç Stoku Döviz-Faiz Yapısı	759.951	867.416	14,1
TL-Sabit Faizli	278.945	343.649	23,2
TL-Değişken Faizli	189.700	186.895	-1,5
Döviz Cinsinden ve Döviz Endeksli	291.306	336.871	15,6
Sabit Faizli	251.491	294.837	17,2
Değişken Faizli	39.815	42.034	5,6
Nakit İç Borçlanmanın Aylık Ortalama Vadesi (Ay)	61,5	79,8	29,7
Nakit İç Borçlanmanın Aylık Ortalama Maliyeti (Yıllık Bileşik %)	11,4	11,3	-1,5

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

2017 yılı Ekim ayı itibarıyla merkezi yönetim brüt borç stoku 867,4 milyar TL düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde iç borç stoku yüzde 13,2 oranında artarak 530,4 milyar TL olurken, dış borç stoku yüzde 15,6 oranında artarak 336,9 milyar TL olmuştur. TL cinsinden sabit faizli borçlar 2016 yılsonuna göre 23,2 düzeyinde artış gösterirken, TL cinsinden değişken faizli borçlarda yüzde 1,5 oranında azalış görülmüştür. Döviz cinsinden ve döviz endeksli borçlar ise 2016 yılsonuna göre yüzde 15,6 oranında artarak 336,9 milyar TL olmuştur.

2016 yılında 61,5 ay olarak gerçekleşen nakit iç borçlanmanın aylık ortalama vadesi, 2017 yılı Ekim ayı itibarıyla 79,8 ay olmuştur. 2016 yılında yüzde 11,4 olarak gerçekleşen TL cinsi sabit faizli iç borçlanmanın ağırlıklı ortalama maliyeti ise, yüzde 11,3 seviyesinde gerçekleşmiştir.

IV. FİYAT GELİŞMELERİ VE PARA POLİTİKASI

2017 yılı Ekim ayında TÜFE yüzde 2,08 oranında artmıştır. 12 aylık TÜFE artış hızı başta gıda ve alkolsüz içecek ile ulaştırma grubu fiyatlarının etkisiyle yüzde 11,9'a yükselmiştir.

Yİ ÜFE'de Ekim ayında yüzde 1,71 oranında artış kaydedilmiş ve Yİ ÜFE'de yıllık artış hızı yüzde 17,28 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Tablo 18: 2017 yılı Ekim Ayı İtibarıyla Alt Gruplara Göre TÜFE Yüzde Değişim Oranları

TÜFE ve Alt Sektörler	Aylık		Ocak-Ekim		12 Aylık		Yıllık Ortalama	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017
1. TÜFE	1,44	2,08	6,23	9,52	7,16	11,90	7,89	10,37
1.1 Mallar	1,94	2,82	5,72	9,80	6,87	12,92	7,58	11,03
1.1.1 Enerji	0,92	1,78	5,27	7,15	4,72	10,61	2,82	9,90
1.1.2 Gıda ve Alkolsüz İçecekler	1,76	1,97	2,87	9,78	5,20	12,74	6,69	11,03
1.1.2.1 İşlenmemiş Gıda	3,37	2,49	-0,14	8,91	2,95	13,99	5,00	14,02
1.1.2.1.1 Taze Meyve ve Sebze	9,03	9,67	-1,94	12,38	7,41	11,71	6,44	16,24
1.1.2.1.2 Diğer İşlenmemiş Gıda	0,06	-1,04	1,02	7,11	0,69	15,69	4,29	13,21
1.1.2.2 İşlenmiş Gıda	0,43	1,52	5,59	10,55	7,18	11,68	8,21	8,37
1.1.2.2.1 Ekmek ve Tahıllar	0,48	0,69	7,33	7,91	9,37	8,99	8,74	8,03
1.1.2.2.2 Diğer İşlenmiş Gıda	0,41	1,99	4,63	12,07	5,99	13,22	7,92	8,57
1.1.2 Enerji ve Gıda Dışı Mallar	2,46	3,75	7,97	10,84	8,87	13,92	10,16	11,61
1.1.2.1 Temel Mallar	3,11	4,58	4,89	12,31	6,15	14,31	9,06	9,70
1.1.2.1.1 Giyim ve Ayakkabı	10,64	11,73	2,64	10,09	6,04	11,46	8,04	5,76
1.1.2.1.2 Dayanıklı Mallar (Altın hariç)	0,75	3,38	5,85	13,47	5,76	15,69	10,25	10,38
1.1.2.1.3 Diğer Temel Mallar	0,48	0,81	5,57	12,58	6,85	14,83	8,41	12,05
1.1.2.2 Alkollü İçecekler, Tütün ve Altın	-0,09	0,48	22,79	5,22	21,62	12,47	14,88	19,94
1.2 Hizmet	0,35	0,42	7,39	8,89	7,80	9,63	8,58	8,88
1.2.1 Kira	0,87	0,83	7,84	7,59	9,11	9,05	8,44	9,11
1.2.2 Lokanta ve Oteller	0,70	0,70	7,62	10,43	8,34	11,46	10,97	9,79
1.2.3 Ulaştırma Hizmetleri	0,48	1,07	8,23	13,16	7,44	11,49	5,75	9,86
1.2.4 Haberleşme Hizmetleri	0,00	0,00	3,59	1,75	3,85	2,43	3,66	3,60
1.2.5 Diğer Hizmetler	-0,10	-0,15	8,06	9,04	8,38	10,14	10,00	9,53

Kaynak: TÜİK

Tablo 19: Ekim Ayı İtibarıyla Özel Kapsamlı TÜFE Göstergelerinin Gelişimi

Kapsam	Aylık		Ocak-Ekim		12 Aylık		Yıllık Ortalama	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017
TÜFE Genel	1,44	2,08	6,23	9,52	7,16	11,90	7,89	10,37
A- Mevsimlik ürünler hariç TÜFE	0,47	1,10	6,92	9,37	7,25	11,96	7,96	10,53
B- İşlenmemiş gıda ürünleri, enerji, alkollü içkiler ve tütün ile altın hariç TÜFE	1,41	2,23	6,06	10,51	7,01	11,79	8,67	9,08
C- Enerji, gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içkiler ile tütün ürünleri ve altın hariç TÜFE	1,61	2,37	6,22	10,51	7,04	11,82	8,84	9,26
D- İşlenmemiş gıda, alkollü içecekler ve tütün ürünleri hariç TÜFE	1,30	2,16	6,11	10,06	6,77	11,72	7,85	9,37

Kaynak: TÜİK

Ekim ayında TÜFE’de yüzde **2,08** oranında artış gerçekleşmiştir. Bu artışa mal fiyatları yüzde **1,99** puan, hizmet fiyatları yüzde **0,09** puan pozitif katkı vermiştir. TÜFE yıllık artış hızı Ekim ayında yüzde **11,9** ile bir önceki aya göre **0,7** puan artmıştır. Alt kalemler itibarıyla incelendiğinde bu dönemde, mal fiyatlarında **0,68** puan, hizmet fiyatlarında ise **0,02** puan artış kaydedildiği görülmektedir.

Ekim ayında mal fiyatları yüzde **2,82** oranında azalırken, grup fiyatlarındaki 12 aylık yüzde değişim bir önceki aya göre **0,97** puan artarak yüzde **12,92** olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu gelişmede, gıda ve temel mal fiyatlarındaki gelişmeler belirleyici olmuştur. Öte yandan, Ekim ayında mal fiyatlarında birikimli kur etkilerinin devam etmiş olduğu gözlenirken enerji fiyatları petrol fiyatlarındaki yukarı yönlü hareketle birlikte sınırlı seviyede artmıştır.

Ekim ayında çekirdek enflasyon göstergelerinde 2016 yılı Kasım ayından itibaren kur gelişmelerine bağlı olarak başlayan artış eğilimi devam etmiştir. Söz konusu eğilimin 2017 yılı sonunda da devam etmesi beklenmektedir. TCMB tarafından özel olarak takip edilen ÖKTG B ve ÖKTG C endekslerinde Ekim ayında sırasıyla yüzde **2,23** ve yüzde **2,37** oranında artış yaşanmıştır. Söz konusu endekslerde yıllık artış oranı sırasıyla yüzde **11,79** ve yüzde **11,82** olarak gerçekleşmiştir.

V. MALİ PİYASALARDAKİ GELİŞMELER

2016 yılının son çeyreğinden bu yana makroihtiyati tedbirlerdeki gevşemenin ve bazı özel tüketim mallarına yapılan vergi indirimlerinin etkisiyle tüketici kredileri, KGF teminatlı kredilerin etkisiyle de ticari krediler artışı ivme kazanmıştır. 2017 yılı üçüncü çeyreği itibarıyla bir önceki yılın aynı dönemine göre kredi artışı tüketici kredilerinde yüzde 17,8, ticari kredilerde 26,7 ve toplamda da yüzde 24,3 oranında gerçekleşmiştir. Alt kalemler özelinde bakıldığında, tüketici kredileri sınıfında en önemli artışlar yüzde 21,5 ile konut kredileri ve yüzde 19,6 ile ihtiyaç kredilerinde görülmektedir. Ticari kredilerdeki artışta ise yüzde 27 ile firma kredileri belirleyici olmuştur. KGF kredilerinin etkisiyle bu dönemde tür bazında ticari kredilerin, para birimi bazında ise TL kredilerin toplam içindeki payı artış göstermiştir.

Tablo 20: Bankacılık Sektörü Kredi ve Mevduatları (Bankalar Hariç)

	Aralık 2016			Eylül 2017		
	Milyar TL	Aralık 2015'e göre yüzde değişim	Yüzde Pay	Milyar TL	Eylül 2016'ya göre yüzde değişim	Yüzde Pay
CANLI KREDİLER	1.646,4	16,7	100,0	1.898,6	24,3	100,0
-Türüne Göre						
Ticari	1.226,5	19,1	74,5	1.425,0	26,7	75,1
Firma (KOBİ dahil)	1.179,5	19,1	71,6	1.371,8	27,0	72,3
Esnaf	28,0	21,7	1,7	31,0	16,2	1,6
Kurumsal Kredi Kartları	19,0	19,5	1,2	22,3	23,1	1,2
Tüketici	419,9	10,1	25,5	473,6	17,8	24,9
Konut	164,1	14,7	10,0	186,9	21,5	9,8
Taşıt	6,7	6,3	0,4	6,7	5,6	0,4
İhtiyaç	167,0	7,3	10,1	191,7	19,6	10,1
Bireysel Kredi Kartları	82,1	7,5	5,0	88,3	8,1	4,7
-Para Birimine Göre						
TP	1.110,8	12,4	67,5	1.335,0	25,1	70,3
YP	535,6	26,8	32,5	563,6	22,4	29,7
TOPLAM MEVDUAT	1.397,6	16,0	100,0	1.567,8	22,2	100,0
-Vadeye Göre						
Vadesiz	293,2	23,5	21,0	344,2	35,0	22,0
Vadeli	1.104,3	14,2	79,0	1.223,6	19,0	78,0
-Para Birimine Göre						
TP	834,8	18,3	59,7	906,6	13,8	57,8
YP	562,7	12,8	40,3	661,3	34,8	42,2

Kaynak: TCMB

2017 yılı üçüncü çeyreği itibarıyla toplam mevduat geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 22,2 oranında artmıştır. Kurdaki değerlenmenin de etkisiyle YP mevduata olan talep devam etmiş ve YP mevduattaki yıllık artış yüzde 34,8'e ulaşmıştır. Buna paralel olarak, YP mevduatın toplam mevduat içindeki payı da artmıştır. Mevduatın krediye dönüşüm oranı toplam kredilerde yüzde 121,1, TP kredilerde yüzde 147,3 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu oranlardaki artışın KGF desteği nedeniyle TL kredilerdeki artıştan kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

TCMB'nin faiz indirimlerinin etkisiyle 2016 yılı boyunca tüm faiz oranlarında azalış kaydedilmiştir. Ancak 2017 yılının Ocak ayından bu yana kademeli olarak atılan sıkılaştırıcı adımlar, TCMB ortalama fonlama maliyetinde ve TL mevduatta kademeli artışlara neden olmuştur. Krediye erişimi desteklemek için alınan önlemler, AOFM'deki artışların kredi faizlerine gecikmeli olarak yansımaları sağlamıştır. 2017 yılının ilk yarısında nispeten yatay seyreden konut faizleri de üçüncü çeyrekte 100 baz puanı kadar yükselmiştir.

Tablo 21: TL Kredi ve Mevduatlara Uygulanan Ağırlıklı Ortalama Faiz Oranları¹

(Akım, Yüzde)

Tarih ²	İhtiyaç Kredileri	Taahhüt Kredileri	Konut Kredileri	TÜKETİCİ KREDİLERİ	TİCARİ KREDİLER	TL MEVDUAT	TCMB AOFM
2012 Ara.	17,6	13,2	12,4	15,6	10,2	9,2	7,5
2013 Ara.	13,3	10,7	9,7	11,8	8,7	7,1	5,8
2014 Ara.	15,6	13,4	11,9	14,2	12,5	9,3	8,9
2015 Ara.	16,0	13,9	12,3	14,9	12,9	9,9	8,4
2016 Mart	17,8	16,1	14,4	16,9	14,8	11,0	9,0
2016 Haz.	17,6	15,6	14,1	16,6	14,3	10,5	8,5
2016 Eylül	17,4	15,2	12,9	16,2	13,3	9,9	8,0
2016 Ara.	16,3	14,1	11,7	15,0	13,1	9,7	8,0
2017 Mart	16,6	15,4	11,3	14,9	13,7	9,8	10,1
2017 Haz.	17,2	15,5	11,5	15,5	14,8	11,3	11,8
2017 Eylül	17,9	16,2	12,5	16,5	15,5	11,9	12,0

Kaynak: TCMB

(1) Kredili mevduat hesapları ve kredi kartları hariç

(2) İlgili dönem ortalamaları

2017 yılı üçüncü çeyreği itibarıyla yurtiçi yerleşiklerin yatırım portföyleri arasında en yüksek paya sahip kalem yüzde 42 ile TP mevduat olmaya devam etmekte; bunu yüzde 28,7 ile YP mevduat ve 20,9 ile devlet iç borçlanma senetleri takip etmektedir. Portföydeki diğer araçların paylarına bakıldığında ise hisse senetlerinin yüzde 5,2, özel sektör borçlanma senetlerinin yüzde 2,7 ve eurobondların ise yüzde 0,6 paya sahip olduğu görülmektedir. 2017 yılının ilk yarısıyla kıyaslandığında özel sektör tahvilleri ve TP mevduatın payında artış gözlenirken YP mevduatın payında bir miktar azalış kaydedilmiştir. Diğer yatırım araçları ise yatay seyrini korumuştur.

Tablo 22: Yurtiçi Yerleşiklerin Portföy Yatırım Stoku (Bankalar dahil)

(Milyon TL)

Tarih	TP Mev.	YP Mev. ¹	DİBS ²	Hisse Sen.	Özel Sek. Borç. Sen.	Euro Bono ³	TOPLAM	Men. Kıy. Yat. Fon. (Bilgi)	Emeklilik Yat. Fon. (Bilgi) ⁴
2012 Aralık	506.708	224.971	336.763	71.803	26.779	5.968	1.172.993	30.184	19.030
2013 Aralık	595.974	299.969	331.300	73.034	34.573	6.058	1.340.908	30.647	26.297
2014 Aralık	663.357	341.367	360.774	89.699	43.642	7.222	1.506.061	35.826	37.812
2015 Aralık	708.806	470.700	379.126	85.114	45.845	9.087	1.698.677	38.415	47.999
2016 Mart	719.867	480.173	388.588	91.926	48.689	9.681	1.738.923	37.925	51.746
2016 Haz.	761.685	472.766	399.991	87.176	47.461	10.001	1.779.080	40.995	54.837
2016 Eyl.	807.353	451.414	404.907	88.364	47.572	9.985	1.809.594	42.541	57.992
2016 Ara.	836.197	531.681	410.809	90.321	47.862	11.924	1.928.794	44.519	60.848
2017 Mart	830.758	583.014	429.565	97.588	51.228	12.691	2.004.844	47.099	65.363
2017 Haziran	872.934	606.780	437.532	108.518	51.731	12.497	2.089.992	49.663	70.340
2017 Eylül	903.626	617.733	448.852	110.783	57.209	12.670	2.150.874	51.912	74.295
Toplam İçindeki Pay (%)									
2012 Aralık	43,2	19,2	28,7	6,1	2,3	0,5	100,0	2,6	1,6
2013 Aralık	44,4	22,4	24,7	5,4	2,6	0,5	100,0	2,3	2,0
2014 Aralık	44,0	22,7	24,0	6,0	2,9	0,5	100,0	2,4	2,5
2015 Aralık	41,7	27,7	22,3	5,0	2,7	0,5	100,0	2,3	2,8
2016 Mart	41,4	27,6	22,3	5,3	2,8	0,6	100,0	2,2	3,0
2016 Haz.	42,8	26,6	22,5	4,9	2,7	0,6	100,0	2,3	3,1
2016 Eyl.	44,6	24,9	22,4	4,9	2,6	0,6	100,0	2,4	3,2
2016 Ara.	43,4	27,6	21,3	4,7	2,5	0,6	100,0	2,3	3,2
2017 Mart	41,4	29,1	21,4	4,9	2,6	0,6	100,0	2,3	3,3
2017 Haziran	41,8	29,0	20,9	5,2	2,5	0,6	100,0	2,4	3,4
2017 Eylül	42,0	28,7	20,9	5,2	2,7	0,6	100,0	2,4	3,5

Kaynak: TCMB, BDDK, Hazine, MKK, EGM

(1) Yabancı para cinsinden mevduatlara 28 Aralık 2012 tarihinden itibaren Kıymetli Maden Depo Hesapları verisi eklenmiştir.

(2) DİBS'lerin TCMB tarafından Resmi Gazete'de ilan edilen değerlerini yansıtmaktadır. Repo dahildir.

(3) Bankalar emanetinde tutulan Eurobonoların piyasa değerlerini ifade etmektedir.

(4) Katılımcıların fon tutarı ile devlet katkısı fon tutarı toplamını ifade etmektedir. Ocak 2017'den itibaren otomatik katılım BES verileri de dahil edilmiştir.

2017 yılı üçüncü çeyreği itibarıyla yurtdışı yerleşiklerin portföy tercihlerini ağırlıklı olarak yüzde 41,2 oranında hisse senetleri, yüzde 28 oranında devlet iç borçlanma senetleri ve yüzde 23,1 oranında YP mevduat oluşturmaktadır. Bunları yüzde 6,1 ile TP mevduat takip etmekte; bunların dışında kalan menkul kıymetler ise portföyün yaklaşık yüzde 2'sini oluşturmaktadır. 2017 yılının ilk yarısına göre portföyde kamu borçlanma senetleri ile YP mevduatın payı artarken TP mevduat ile hisse senetlerinin payında azalış kaydedilmiştir.

Tablo 23: Yurtdışı Yerleşiklerin Portföy Yatırım Stoku

(Milyon Dolar)

Tarih	TP Mev.	YP Mev. ¹	Hisse Sen.	DİBS (Repo dahil)	Özel Sek. Borç. Sen. ²	Euro Bono ³	Men. Kıy. Yat. Fon.	Diğer ⁴	TOPLAM
2012 Aralık	6.195	15.163	70.773	61.920	714	354	208	579	155.907
2013 Aralık	6.090	21.007	49.298	52.689	746	332	164	814	131.140
2014 Aralık	7.353	20.303	61.807	51.655	519	662	176	816	143.292
2015 Aralık	5.117	22.288	41.002	31.744	912	450	154	579	102.246
2016 Mart	7.322	23.319	46.625	34.352	984	455	169	562	113.789
2016 Haz.	7.051	24.739	42.259	36.157	994	444	193	513	112.350
2016 Eyl.	7.609	24.195	41.128	36.427	960	504	211	489	111.523
2016 Ara.	7.019	22.731	35.533	26.739	916	566	163	486	94.153
2017 Mart	7.669	26.048	40.588	26.254	832	358	167	369	102.284
2017 Haziran	8.098	26.857	49.101	31.696	917	358	189	354	117.570
2017 Eylül	7.318	27.918	49.815	33.825	1.026	299	213	382	120.796
Toplam İçindeki Pay (%)									
2012 Aralık	4,0	9,7	45,4	39,7	0,5	0,2	0,1	0,4	100,0
2013 Aralık	4,6	16,0	37,6	40,2	0,6	0,3	0,1	0,6	100,0
2014 Aralık	5,1	14,2	43,1	36,0	0,4	0,5	0,1	0,6	100,0
2015 Aralık	5,0	21,8	40,1	31,0	0,9	0,4	0,2	0,6	100,0
2016 Mart	6,4	20,5	41,0	30,2	0,9	0,4	0,1	0,5	100,0
2016 Haz.	6,3	22,0	37,6	32,2	0,9	0,4	0,2	0,5	100,0
2016 Eyl.	6,8	21,7	36,9	32,7	0,9	0,5	0,2	0,4	100,0
2016 Ara.	7,5	24,1	37,7	28,4	1,0	0,6	0,2	0,5	100,0
2017 Mart	7,5	25,5	39,7	25,7	0,8	0,4	0,2	0,4	100,0
2017 Haziran	6,9	22,8	41,8	27,0	0,8	0,3	0,2	0,3	100,0
2017 Eylül	6,1	23,1	41,2	28,0	0,8	0,2	0,2	0,3	100,0

Kaynak: BDDK, MKK, TCMB

(1) Yabancı para cinsinden mevduatlara 28 Aralık 2012 tarihinden itibaren Kıymetli Maden Depo Hesapları verisi eklenmiştir.

(2) Ocak 2015'e kadar olan değerler MKK'den, bu tarihten sonraki veriler TCMB'den alınmıştır.

(3) Banka emanetinde tutulan Eurobonoların piyasa değerlerini ifade etmektedir.

(4) Varlığa dayalı menkul kıymetler, varlık teminatlı menkul kıymetler ve kira sertifikalarını içermektedir.

Hanehalkı varlıklarının GSYH'ya oranı artış eğilimini sürdürmekte olup 2017 yılının ikinci çeyreğinde yüzde 37,4 olarak gerçekleşmiştir. Hanehalkı yükümlülüklerinin GSYH'ya oranı ise azalarak 2016 yılının son çeyreğinden bu yana yüzde 17,4 seviyesinde seyretmektedir. 2017 yılı üçüncü çeyreği itibarıyla hanehalkı finansal varlıklarının yükümlülüklerine oranı bir önceki çeyreğe kıyasla bir miktar azalarak yüzde 212 seviyesinde kaydedilmiştir.

Tablo 24: Hanehalkı Finansal Varlık ve Yükümlülükleri

(Milyon TL)

	2014	2015	2016	2017-I	2017-II	2017-III
Mevduat	595.124	702.691	813.222	826.411	868.271	891.549
Tasarruf Mevduatı	391.150	428.401	498.418	486.998	508.040	535.190
Döviz Tevdiatı	188.719	264.222	298.883	322.104	338.888	337.102
Kıymetli Maden Deposu	15.255	10.068	15.922	17.309	21.342	19.257
Tahvil ve Bonolar	16.129	15.331	12.121	11.630	11.712	15.074
Kamu	2.001	1.539	916	990	928	895
Özel Sektör	14.128	13.792	11.205	10.640	10.784	14.180
Yatırım Fonları	68.328	80.977	98.247	103.591	109.551	114.347
Menkul Kıymet	30.516	32.978	37.399	38.228	39.211	40.052
Emeklilik ¹	37.812	47.999	60.848	65.363	70.340	74.295
Hisse Senedi	43.538	43.668	47.289	50.853	55.688	57.128
Diğer Menkul Kıymetler²	165	341	307	333	475	493
TOPLAM VARLIKLAR	723.284	843.008	971.186	992.819	1.045.696	1.078.592
Banka Kredileri³	368.505	402.063	438.835	453.118	469.563	491.779
Konut Kredileri	126.361	144.204	164.777	173.569	181.398	187.649
Taşıt Kredileri	7.060	6.664	6.946	6.764	6.832	6.885
İhtiyaç Kredileri	155.597	165.511	177.578	183.355	190.621	201.438
Kredi Kartları	79.486	85.685	89.534	89.431	90.713	95.807
Finansman Şirketi Kredileri³	9.722	12.251	15.469	15.635	16.335	16.932
Konut Kredileri	854	798	426	406	382	362
Taşıt Kredileri	8.853	11.300	12.568	11.864	11.824	11.771
İhtiyaç Kredileri	15	153	2.476	3.366	4.129	4.799
TOPLAM YÜKÜMLÜLÜKLER	378.226	414.314	454.304	468.753	485.898	508.711
Varlıklar/GSYH (%)	35,4	36,0	37,2	36,9	37,4	-
Yükümlülükler/GSYH (%)	18,5	17,7	17,4	17,4	17,4	-
Varlıklar/Yükümlülükler (%)	191,2	203,5	213,8	211,8	215,2	212,0

Kaynak: BDDK, TÜİK, MKK, TBB Risk Merkezi, EGM

(1) Katılımcıların fon tutarı ile devlet katkısı tutarı toplamını ifade etmektedir. Ocak 2017'den itibaren otomatik BES verileri de dahil edilmiştir.

(2) Varlığa dayalı menkul kıymetler, varlık teminatlı menkul kıymetler ve kira sertifikalarını içermektedir.

(3) Takibe düşen alacaklar dâhildir.

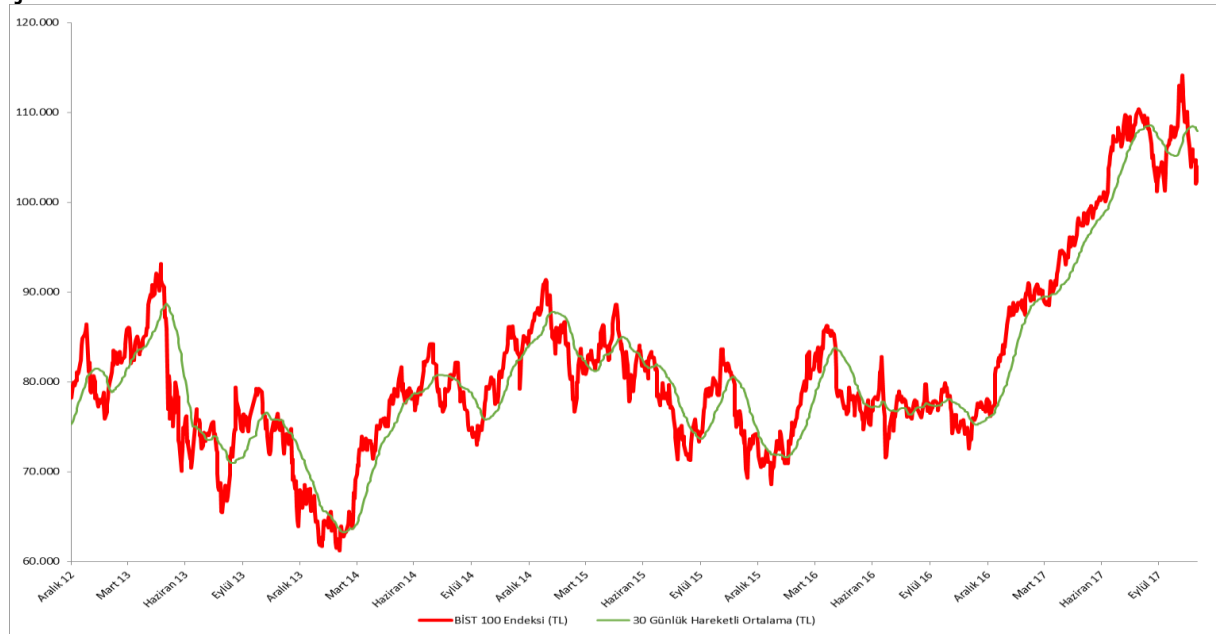
2017 yılı Kasım ayı sonu itibarıyla BİST 100 Endeksi çeyreklik bazda yüzde 5,5 düşerken yıllık bazda yüzde 40,5 yükselmiştir. Reel bazda getiri incelendiğinde Endeks, TÜFE'ye göre bir önceki çeyreğe göre yüzde 9,4 düşmüş, bir önceki yıla göre yüzde 24,4 getiri sağlamıştır. Dolar bazında bakıldığında ise Endeks, bir önceki çeyreğe göre yüzde 17,4 düşerken, yıllık bazda yüzde 21,9 artmıştır.

Tablo 25: BİST 100 Endeksinin Getirisi

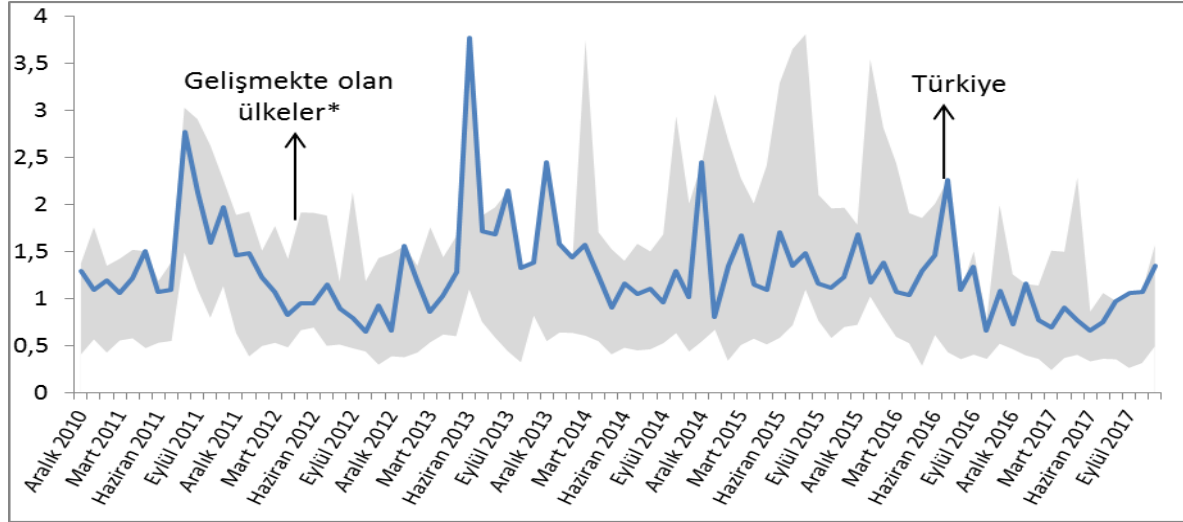
(Yüzde)

	Çeyreklik Bazda			Yıllık Bazda			Dolar Bazında	
	Nominal	Reel Getiri		Nominal	Reel Getiri		Nominal Getiri	
	Getiri	ÜFE	TÜFE	Getiri	ÜFE	TÜFE	Çeyreklik	Yıllık
2010 Aralık	0,3	-1,8	-1,2	24,9	14,8	17,4	-5,8	20,9
2011 Aralık	-14,1	-16,9	-18,7	-22,3	-31,5	-29,7	-15,8	-36,8
2012 Aralık	17,8	15,8	14,7	52,6	48,9	43,7	18,3	62,1
2013 Aralık	-9,0	-11,1	-11,0	-13,3	-19,0	-19,3	-13,0	-27,7
2014 Aralık	14,4	15,3	12,6	26,4	18,9	16,9	11,9	15,8
2015 Aralık	-3,3	-1,4	-5,6	-16,3	-20,8	-23,1	0,1	-33,3
2016 Mart	16,1	15,2	14,1	3,0	-0,8	-4,2	19,9	-4,8
2016 Haziran	-7,7	-9,9	-9,4	-6,6	-9,7	-13,2	-9,7	-13,1
2016 Eylül	-0,4	-1,0	-1,5	3,1	1,3	-3,9	-4,3	3,9
2016 Aralık	2,2	-3,6	-1,4	8,9	-0,9	0,4	-12,9	-9,7
2017 Ocak	9,9	0,6	5,0	17,4	3,3	7,5	-10,0	-8,2
2017 Şubat	18,2	9,0	12,6	15,4	0,0	4,8	12,0	-5,3
2017 Mart	13,8	7,0	9,1	6,8	-8,0	-4,0	10,2	-17,0
2017 Nisan	9,7	6,4	6,3	10,9	-4,7	-0,8	17,0	-12,5
2017 Mayıs	11,5	9,0	8,5	25,4	8,8	12,2	13,9	4,7
2017 Haziran	12,9	11,4	11,3	30,8	13,8	17,9	16,8	7,3
2017 Temmuz	13,6	12,1	13,2	42,6	23,5	29,9	14,5	22,0
2017 Ağustos	12,8	11,0	12,3	44,8	24,5	30,8	15,8	24,3
2017 Eylül	2,5	0,6	1,1	34,5	15,7	21,0	1,4	13,6
2017 Ekim	2,4	-0,4	-0,8	40,2	19,6	25,3	-4,4	15,2
2017 Kasım	-5,5	-9,1	-9,4	40,5	19,8	24,4	-17,4	21,9

Kaynak: BİST, TCMB

Şekil 3: BİST 100 Endeksi

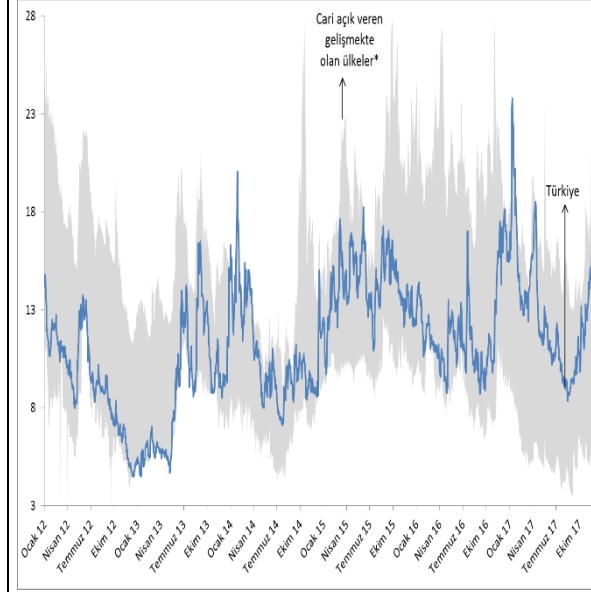
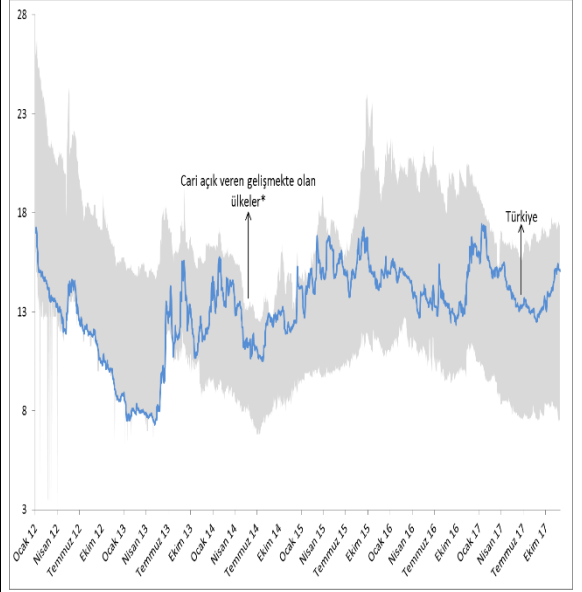
Kaynak: TCMB

Şekil 4: Borsa Günlük Getirilerinin Standart Sapması

Kaynak: Reuters

* Gri taralı alan Türkiye, Brezilya, Şili, Çekya, Macaristan, Meksika, Polonya, G. Afrika, Endonezya, Kolombiya, Hindistan, Rusya ve Çin'in borsa endekslerinin o aydaki günlük getiri gerçekleştirmelerinin standart sapmalarının bulunduğu aralığı göstermektedir.

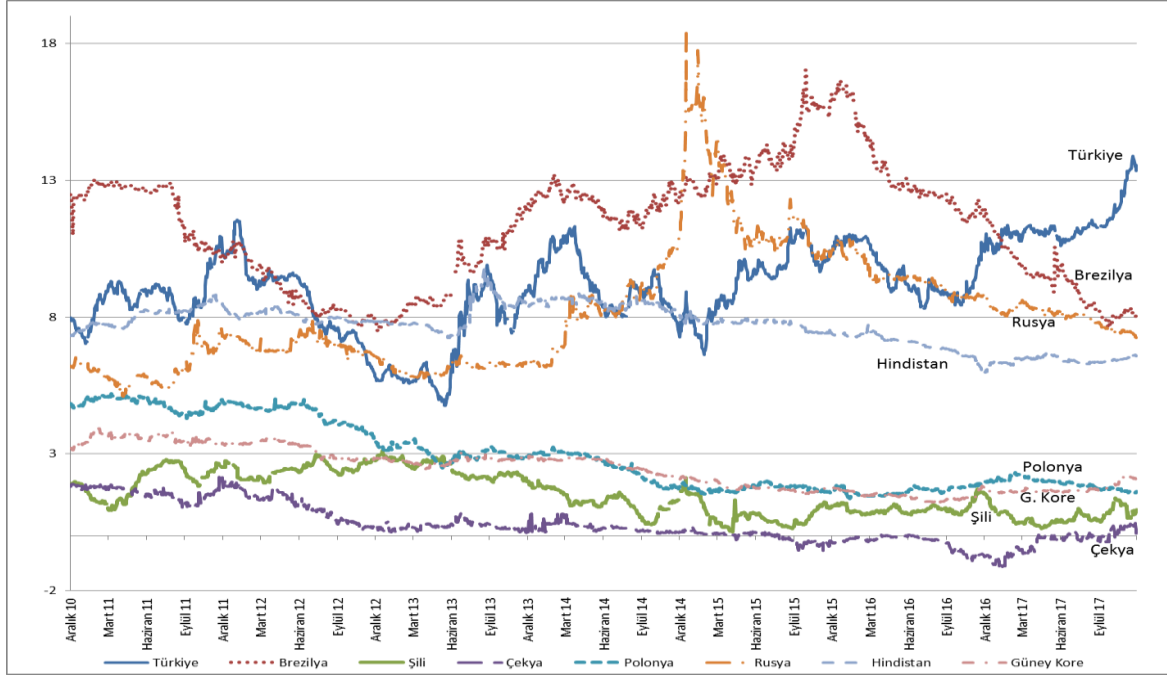
TL'nin dolar karşısındaki opsiyonların ima ettiği kur oynaklığında 2017 yılı ikinci çeyreğinde başlayan düşüş Ağustos ayından itibaren yerini yükselişe bırakmıştır.

Şekil 5: Opsiyonların İma Ettiği Kur Oynaklığı (1 Ay Vadeli)**Şekil 6: Opsiyonların İma Ettiği Kur Oynaklığı (1 Yıl Vadeli)**

Kaynak: Reuters

* Gri taralı alan cari açığı olan gelişmekte olan ülkelere Türkiye, Brezilya, Şili, Çekya, Macaristan, Meksika, Polonya, G. Afrika, Endonezya, Kolombiya'nın paralarının dolar karşısındaki opsiyonların ima ettiği oynaklıklarının bulunduğu aralığı göstermektedir.

Türkiye'nin 2 yıl vadeli DİBS faiz oranlarında, 2016 yılının son çeyreğinde başlayan artış, 2017 yılında sürmüştür. 2016 yılı sonunda yüzde 10,7 seviyesinde gerçekleşen Türkiye'nin 2 yıl vadeli DİBS faizi, 30 Kasım 2017 tarihi itibarıyla yüzde 13,4 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 7: İki Yıllık Devlet Tahvili Faizleri

Kaynak: Reuters